

ISBN: 978-625-7854-11-5

© 2018 Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.

ketebe.com

Ketebe Yayınları: 326

Felsefe-Bilim

Yayın Yönetmeni

Furkan Çalışkan

Dizi Editörü

Yusuf Genç

Yayıma Hazırlayan

Ayşenur Müyesser Bayram

Düzeltili

Dilâra Yabul İşleyen

Kapak

Harun Tan

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

1. BASKI

Ağustos 2020
İstanbul

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 34989

Maltepe Mahallesi Fetih

Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212.612 29 30

e-mail: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.

Cihangir Mah. Güvercin Cad.

No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok

Kat: 2 34310 Haramidere -

Avçılar / İstanbul Sertifika No: 44452

Tel: 212.412 17 00

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A. Ş.'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

İslam Düşünce Gelenekleri

Kelam – Felsefe – Tasavvuf

Ö M E R T Ü R K E R

KETEBE

Ömer Türker

1997 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1999 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde *Mukatil b. Süleyman'ın Tevil Anlayışı* başlıklı, erken dönem Kuran tefsirinin bilgi teorisi açısından teorik çerçevesini inceleyen yüksek lisans tezini tamamladı. 2006 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde *Seyyid Şerif el-Cürcânî'nin Tevil Anlayışı: Yorumun Metafizik, Mantıkî ve Dilbilimsel Temelleri* başlıklı doktora tezini tamamladı. 2005 ve 2012 tarihleri arasında İSAM'da araştırmacı olarak çalıştı. Nisan 2012'den itibaren Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak göreve başladı ve halen bu görevini sürdürmektedir. *İbn Sînâ Felsefesinde Metafizik Bilginin İmkânı, İslam'da Metafizik Düşünce, Erken Dönem Tefsirlerinde Tevil Sorunu, Varlık Nedir?, Anlamı Tamamlamak* başlıklı kitaplarının yanı sıra Fârâbî, İbn Sînâ, Gazzâlî, Fahreddin Râzî ve Seyyid Şerif el-Cürcânî gibi önde gelen filozof ve düşünürlerden çevirileri bulunan Ömer Türker'in çalışmaları, metafizik ve bilgi teorisi üzerine yoğunlaşmıştır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
------------	---

GİRİŞ

Başlangıç Sorunu Olarak Akıl-Vahiy İlişkisi.....	11
--	----

I. BÖLÜM

KELAM GELENEĞİ

Kelam Geleneğinde Akıl: İslam'ın İlk Bilimsel Aklı.....	19
Kelam Geleneğinde Akıl: Âlem Tasavvuru.....	25
Kelam Geleneğinin Bilgi Teorisi: İnsanın Mahiyeti.....	31
Kelamcıların Mevcut Taksimi ve Tanrı-Âlem İlişkisinin Tesisi.....	37
Kelam Geleneğinin Gücü ve Sınırları.....	45

II. BÖLÜM

FELSEFE GELENEĞİ

Felsefe Geleneğinde Akıl: İslam'da Yeniden Dirilen Kadım Bilimsel Miras	55
Felsefe Geleneğinde Varlık Kavrayışı -Ontoloji-	63
Felsefe Geleneğinin İnsan Tasavvuru -Bilgi Teorisi-	69

Felsefe Geleneğinde Âlem Tasavvuru:	
Fiziksel Nesnelerin Teorik İzahı	75
Kadım Bilimler Geleneğinin Temel İlkeleri:	
Nedensellik, Tabiat ve Nefs	83
Felsefe Geleneğinde Tanrı-Âlem İlişkisi	91
Felsefe Geleneğinin Gücü ve Sınırları	99

III. BÖLÜM

TASAVVUF GELENEĞİ

Tasavvuf Geleneğinin İnsan Tasavvuru	109
Tasavvuf Geleneğinin Varlık Düşüncesi	117
Tasavvuf Geleneğinde Âlem Tasavvuru	125
Tasavvuf Geleneğinin Gücü ve Sınırları	131

ÖNSÖZ

Genel olarak İslam düşüncesinden bahsettiğimizde sanki tek bir gelenekten bahsediyormuşçasına “İslam Düşünce Geleneği” tabirini kullanırız ama gerçekte İslam medeniyeti kendi içinde hem farklı alanlarda hem de tek tek her alanın kendi içinde çeşitli düşünce geleneklerini barındırır. Mesela ko-numuz sanat ise muhtelif anlayışları temsil eden gelenekler olduğu gibi, daha ayrıntıya inip hat sanatından bahsettiğimizde de farklı hat ekolleriyile karşılaşırız. Zira İslam medeniyeti, miladî onuncu yüzyıl ile on sekizinci yüzyıl arasında dünyada eş zamanlı olarak bulunan birkaç bilim ve düşünce havzasından biri değildir, hâkim bilim ve düşünce geleneğini temsil eder. Dahası, en azından on altıncı yüzyıla kadar dünyanın başka bir bölgesinde İslam’ın oluşturduğu bilim, düşünce ve sanat havzasından bağımsız bir müstakil havza yoktur. Bütün bilim, düşünce ve sanat hareketleri ya bizzat İslam dâhilindedir ya da İslam’ın bir uzantısı olarak vardır. Bu sebeple İslam, bugün ilk bakışta akla gelenin tam aksine farklı tavırların, anlayışların, akımların ve mezheplerin hayat bulduğu geniş bir yelpazeyi temsil eder. Bu kitap, söz konusu geniş yelpazeden yalnızca varlık hakkında küllî araştırma

yapmayı amaçlayan düşünce geleneklerinin özlü bir anlatısını sunmayı amaçlamaktadır.

İslam düşünce tarihi, varlık hakkında küllî araştırma yapma iddiasında olan üç büyük geleneğe ev sahipliği yapar: kelim, felsefe ve tasavvuf. Kuşkusuz bunların da kendi içinde bir çırpıda sayılması mümkün olmayan çeşitliliği vardır. İslam düşünce tarihi çalışmalarının henüz genel bir anlatısını sunmaya dahi muktedir olamadığı bölgeler ve dönemler bulunmaktadır. Bununla birlikte son yüzyılda yapılan düşünce tarihi çalışmaları, hem ana ekollere hem de bunların ortak ve farklı yanlarına dair kuşatıcı bir anlatıya ulaşmış sayılabilir. Bu kitap, kendi içinde oldukça ayrıntılı olan bu anlatıyı, genel okura ulaştırmayı, uzman seviyesindeki bilgi birikimini de ortak bir kültüre dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple kitapta kelim, felsefe ve tasavvuftan her birinin *varlık*, *bilgi*, *insan*, *Tanrı* ve *Tanrı-âlem* ilişkisi hakkındaki görüşlerinin özlü bir anlatısı sunularak bu geleneklerin gücü ve sınırlarına ilişkin bir değerlendirme yapıldı. Böylece bu geleneklerin ortak ve farklı tarafları ortaya konuldu.

Bu yazılar, daha önce *Cins Dergisi'*nde "İslam Düşüncesi ve Çağdaş Sorunlar" üst başlığıyla müstakil bölümler halinde yayımlanmıştı. Maksat, *evren tarihi fikri*, *evrim teorisi*, *cin-siyet tartışmaları* gibi yaşadığımız dünyada karşı kaldığımız sorunları değerlendirmek için, geniş okuyucu kitlelerini de dahil edebilecek, fikrî bir altyapı oluşturmaktı. Bu sebeple üst başlığa uygun şekilde önce İslam düşüncesini ele alan yazılar tamamlandı, ardından çağdaş sorunlara geçildi. Çağdaş sorunlara ilişkin yazılar hala oluşum sürecinde olmakla birlikte, İslam düşünce geleneklerinin ortak ve farklı yanlarını ortaya koyarak bize sunduğu imkânları göstermeyi amaçlayan buradaki mevcut yazılar genel okura takdim edilebilecek şekilde bütünlüğe ulaştı. İslam düşünce gelenekleri hakkında bu kitapta sunulan çerçevenin, hem genel okurda ortak bir

birikimin oluşmasına hem de çağdaş sorunlarla yüzleşme çabalarına katkı sağlayacağına inanıyorum.

Bu vesileyle yazıların kitaba dönüşmesi ve yayına hazırlanması sürecinde emeği geçen muhterem dostum Yusuf Genç'e, Ketebe Yayınları'nın çalışanlarına ve kitabın son okumasını yapan sevgili eşim Ayşegül'e teşekkür ediyorum.

Ömer Türker